

Uluslararası Öğrenciler ile Türk Öğretmen Adaylarının İnsan Haklarına Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi (Yozgat Örneği)*

Nazike Karagözoğlu **, Dilek Yıldırım ***

Makale Geliş Tarihi:26/06/2024

Makale Kabul Tarihi:25/10/2024

DOI: 10.35675/befdergi.1503868

Öz

Araştırmada Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrenciler ile Türk öğretmen adaylarının insan haklarına yönelik görüşlerinin incelenmesi ve karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgubilim) deseni benimsenmiştir. Çalışma grubunu Yozgat Bozok Üniversitesi’nde eğitim almakta olan 10 sosyal bilgiler öğretmen adayı ve Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi’nde [TÖMER] eğitim almakta olan 12 uluslararası öğrenci oluşturmuştur. Veri toplamak üzere katılımcıların afiş tasarımı yapmaları sağlanmış, katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler üzerinde betimsel analiz yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların günümüzde beslenme, mülkiyet hakkı, çalışma hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı, adil yargılanma, seçme ve seçilme, barınma, seyahat, eğitim hakkı gibi temel pek çok hakkın ihlal edildiği görüşünde oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların insan hakları ihlallerinin temel sebeplerini, bireysel hak ve sorumluluk bilincinin yetersizliğine dayalı davranışlar ve değer algısı ile ilişkilendirildikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Algı, insan hakları, öğretmen adayı, uluslararası öğrenci

Investigation of International Students' and Turkish Teacher Candidates' Views on Human Rights (Yozgat Case)

Abstract

The aim of the study was to examine and compare the views of international students studying in Turkey and Turkish teacher candidates on human rights. Phenomenology design, one of the qualitative research designs, was adopted in the study. The study group consisted of 10 social studies teacher candidates studying at Yozgat Bozok University and 12 international students studying at TÖMER. In order to collect data, participants were

* Bu çalışma, TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında desteklenen 1919B012205627 numaralı projeden üretilmiştir.

** Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Yozgat, Türkiye, nkulantas@gmail.com ORCID: [0000-0002-7410-3286](https://orcid.org/0000-0002-7410-3286)

*** Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Yozgat, Türkiye, 1dilekyildirim@gmail.com ORCID: [0009-0007-8317-0994](https://orcid.org/0009-0007-8317-0994)

Kaynak Gösterme: Karagözoğlu, N., & Yıldırım, D. (2024). Uluslararası öğrenciler ile Türk öğretmen adaylarının insan haklarına yönelik görüşlerinin incelenmesi (Yozgat Örneği). *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(45), 140-163.

provided to design posters and interviews were conducted with the participants. Descriptive analysis was performed on the data obtained. According to the results of the research, it was determined that the participants were of the opinion that many basic rights such as nutrition, property rights, right to work, prohibition of torture and ill-treatment, fair trial, right to vote and be elected, right to housing, right to travel, right to education are violated today. It was observed that the participants associated the main reasons for human rights violations with behaviors and value perceptions based on insufficient awareness of individual rights and responsibilities and value perception.

Keywords: *Perception, human rights, teacher candidate, international student*

Giriş

İnsan hakları, insan olmanın ayrıcalığıdır. Herhangi bir kişi, kurum veya devlet tarafından bahşedilmemiş doğuştan sahip olunan hak ve özgürlüklerdir. Torun (2010, s.417) tarafından da ifade edildiği gibi insan haklarına sahip olmak için bireylerin insan olarak doğması yeterlidir ve bundan başka bir özelliğe sahip olup olmamasına bakılmaz. Dünyanın her yerindeki bütün insanlar haklar bakımından eşittir. Çünkü insan hakları evrenselidir.

Abdul Aziz Said'e (1978) göre insan haklarını tanımlamak zor olabilir ama göz ardı etmek imkansızdır (Akt.: Hamelink, 2012, s.248). Ancak insanlar doğuştan sahip olduğu haklar için tarih boyunca mücadele etmek zorunda kalmıştır. İnsan haklarının dokunulmazlık, devredilmezlik, doğuştanlık, mutlaklık, evrensellik gibi özelliklere sahip olduğu bilinmesine ve kabul edilmesine rağmen dünyanın pek çok yerinde savaş, terör, ekonomik eşitsizlikler vb. bireysel ya da toplumsal çeşitli sebeplerle insanların en temel hakları bile ihlal edilmiş ve ihlal edilmeye devam etmektedir. İnsan haklarına yönelik ihlaller artık, ulusal bir sorundan çıkarak insan olmanın ortak bağlamında bütün milletleri ilgilendiren bölgesel ve evrensel ölçekte uluslararası bir konu haline gelmiştir (Hekimoğlu, 2003, s.90). İnsan haklarının korunması ve ihlallerin önlenmesi amacıyla geçmişten bugüne ulusal ve uluslararası düzeyde büyük çabalar sarf edilmiştir (Karatekin vd., 2012, s.2195). İnsan haklarının evrensel boyutta korunması için İnsan Hakları Evrensel Beyanname (İHEB) (1948), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1954), Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1994) gibi pek çok bildiri, sözleşme ve anlaşmalar düzenlenmiştir. 10 Aralık 1948 tarihinde Paris'te toplanan Birleşmiş Milletler [BM] Genel Kurulu'nun kabul ve ilan ettiği İHEB'de "*Ayrımcılık yasağı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, yaşam hakkı, kölelik yasağı, işkence yasağı, adil yargılanma ve savunma hakkı, masumluk karinesi, suç ve cezaların yasallığı ilkesi, şeref ve şöhretin, ailenin, özel yaşamın, haberleşmenin, konutun korunması, dokunulmazlığı, gizliliğine saygı gösterilmesi, yerleşme özgürlüğü ve seyahat özgürlüğü, düşünce, din, inanç, vicdan özgürlüğü, aile kurumunun korunması, sosyal ve güvenlik hakkı, eğitim hakkı, bilimsel ilerleme ve yararları paylaşma hakkı, kültürel yaşama katılma, sanattan serbestçe yararlanma hakkı... vb.*" (BM, 1948) haklar yer almaktadır.

İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacı ile ulusal ve uluslararası düzeyde bildiri, sözleşme, anlaşma gibi pek çok yasal düzenlemeler yapılsa da günümüzde de insan hakları ihlalleri yaşanmaya devam etmektedir (Çelebi, 2021, s.2). Uluslararası Af Örgütü gibi kuruluşların raporları incelendiğinde, insan haklarının ihlal edilmediği hemen hemen hiçbir ülke olmadığı görülmektedir (Hamelink, 2012, s.248). İnsan hakları barışın, kalkınmanın ve demokrasinin ön koşuludur (Thenua, 2022, s.3729). İnsan haklarını korumak ve hakların yaşanabildiği huzurlu bir ortam sağlamak öncelikle devletin sorumluluğundadır. Devletin asıl vazifesi insana güvenli ve huzurlu bir ortamı amaçlayan insan hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktır. Bu görevi yerine getiremeyen devletlerin meşruluğu sorgulanarak, ihlalin özelliğine göre devlet, milletlerarası kamuoyunun tepkisine maruz kalabilmektedir (Uztemur, 2019, s.9). İnsan haklarının sadece devletin tek taraflı çabası ile korunması tam olarak mümkün olmayacaktır. Bu nedenle hem devletin hem de bireylerin karşılıklı etkin çabası gereklidir. Bu kapsamda bireylerin insan hakları bilincine sahip olması yani hakları bilmesi, diğer insanların haklarına saygı duyması, ihlallerin farkında olması ve demokratik yollarla haklarını savunabilmesi gerekmektedir.

İnsan hakları konusunda bilgi ve farkındalık çok önemlidir. Bugün pek çok insan temel hakların korunması hakkına sahip olduğunu bilmiyor (Hamelink, 2012, s.249). İnsan hak ve özgürlükleri hakkında bilgi sahibi olmayan bireyler, ihlali durumunda da kendilerini savunamazlar çünkü ihlal edilen durumun kendi hakkı olup olmadığını farkında değildirler. Hak ve özgürlüklerinin sınırını belirleyemezler ve hukuki savunma mekanizmalarını harekete geçirmede yetersiz kalırlar (Duman vd., 2003, s.90). İnsan hakları bilgisi, hakların ihlaline karşı en iyi savunmadır. Birinin haklarını öğrenmesi, diğerlerinin haklarına saygı duymayı sağlar ve daha hoşgörülü ve barışçıl toplumlar olmanın yolunu gösterir. İnsan hakları eğitimi, gerçek insan hakları fikrini yaratmanın ve insanlara bu hakların günlük yaşamlarındaki öneminin farkına varmalarını sağlamanın bir aracıdır (Thenua, 2022, s.3729). Bireylere insan hakları farkındalığı ve duyarlılığı ailede ve okulda verilecek eğitim ile kazandırılır. İnsanların sahip oldukları hak bilinci yaşadıkları çevreye, aldıkları eğitime bağlı olarak değişebilmektedir.

Son yıllarda toplumların yaşamış olduğu ekonomik, sosyal, teknolojik ve eğitsel dönüşümler ve küreselleşme süreci, hayatın birçok alanını etkilediği gibi eğitim alanını da etkilemektedir. Teknoloji ile uzaklar yakınlaşmakta, iletişim hızlanmaktadır. Eğitim, okul sınırlarını aştığı gibi ülke sınırlarını da aşmaktadır. Bugün öğrencilere farklı ülkelerde eğitim alma fırsatları sağlanmaktadır.

Kendi ülkesi dışında farklı bir ülkede öğrenim hakkı elde eden kişiler “uluslararası öğrenci” olarak adlandırılmaktadır. Dünyada en fazla uluslararası öğrenciye öğrenim hizmeti veren ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Avustralya, Fransa ve Almanya’dır (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2017, s.10). Uluslararası öğrenciler gittikleri ülkede kendi ülkelerinden daha iyi imkânlarla

eğitim alma, farklı kültürleri tanıma şansı elde etmekle birlikte buldukları ülkenin de bilimsel, kültürel ve ekonomik açıdan gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Uluslararası öğrenci hareketliliğinin karşılıklı katkıları nedeniyle Türkiye'deki üniversitelerde de uluslararası öğrenci sayısını artırmaya yönelik çalışmalara yer verilmektedir.

Kendi ülkelerinin bilgisini, kültürünü, tarihini yansıtan uluslararası öğrenciler hem öğrenim gördükleri ülkedeki insanları etkilemekte hem de onların davranışlarından etkilenmektedirler. Her birey yaşadığı ailenin, yakın çevrenin, ülkenin özelliklerini yansıtır. Yaşadığı toplumun sahip olduğu değerler, tarihi ve kültürel özellikler bireyin davranışlarında kendini gösterir. Her ne kadar insan haklarının evrensel olduğu vurgulansa da her ülkenin kabul ettiği, savunduğu, koruduğu, önem verdiği insan hakları değişebilmekte bu durum da vatandaşlarına ve vatandaşların bilgi, duyu ve tutumlarına etki edebilmektedir. Acun'un (2019, s.37) ifade ettiği gibi, insan hakları belli bir sınırı veya doyum noktası olan bir kavram değildir. Her zaman geliştirilmesi ve daha iyinin aranıp bulunmasını içeren bir süreçtir. Günümüzde insan haklarına verilen değer gelecekte daha da artarak insanların adil, eşit ve özgür bir dünyada kardeşçe yaşamalarının sağlanması için çalışılmalıdır.

İnsan haklarına ilişkin alan yazın incelendiğinde daha çok insan hakları eğitimine yönelik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Örneğin Üstündağ (1997) insan hakları, demokrasi eğitiminde yaratıcı drama kullanımını incelemiş, Karatekin vd. (2012) insan hakları eğitimi hakkında öğretmen adaylarının tutumlarını belirlemeye çalışmışlardır. Öğretmen adaylarının insan haklarıyla ilgili algılarının zihin haritaları aracılığıyla belirlenmesinin amaçlandığı araştırma ise Çelebi (2021) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmaların yanı sıra ilkökul 4. sınıfta okutulmakta olan insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi ile ilgili değerlendirmelerin yapıldığı araştırmalara da (Bağlı, 2013; Ersoy vd., 2017; Izgar, 2017; Kaçar & Kaçar, 2016; Oğuz Haçat & Demir, 2017 vb.) rastlanmıştır. İnsan hakları konusu kapsamında uluslararası öğrencilere ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde genellikle öğrencilerin Türkiye'de yaşadıkları sorunlar üzerine yoğunlaşıldığı görülmüştür. Bu çalışmalarda farklı ülkelerden gelen öğrencilerin dil problemi nedeniyle iletişim ve sosyalleşmeye ilişkin sorunlar ön plana çıkmaktadır. Literatür taramasında uluslararası öğrencilerin insan hakları algılarının incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan bu araştırma ile Türkiye'de eğitim görmekte olan uluslararası öğrencilerin, geldikleri ülkenin şartları ve doğup büyüdüğü kültürün şekillendirdiği hak algılarının ortaya konması, onlara verilecek eğitim hizmetinin geliştirilmesinde yol gösterici olabilir. Bu çalışmanın, öğretmen adayları ve uluslararası öğrencilerin insan haklarına yönelik görüşlerinin ortaya konması ve karşılaştırılması aracılığıyla benzerlik ve farklılıkların görülüp, eksiklerin fark edilmesi ve böylece insan hakları eğitiminin geliştirilmesi adına atılacak adımlara rehber olabilecek sonuçlar ve öneriler ortaya konabilmesi açısından özgün ve önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Uluslararası öğrencilere ve öğretmen adaylarına göre insan hakları nelerdir?
2. Uluslararası öğrencilere ve öğretmen adaylarına göre en sık ihlal edilen insan hakları nelerdir?
3. Uluslararası öğrencilere ve öğretmen adaylarına göre insan hakları ihlallerinin sebepleri nelerdir?
4. Uluslararası öğrencilere ve öğretmen adaylarına göre insan haklarının ihlalleri nasıl önlenir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrenciler ile Türk öğretmen adaylarının insan haklarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgubilim) deseni benimsenmiştir. Nitel araştırmalar insanların deneyimlerine ve bu deneyimlerine atfettikleri anlam ve yorum ile ilgilenmektedir. Bu tür araştırmalarda insanların belirlenen bir olguyu nasıl algıladıklarını ortaya koymak amaçlanır (Merriam & Tisdell, 2013, s.24). Nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseninde de insanların bildiği, farkında olduğu fakat ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığı olgular derinlemesine incelenmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.69). Bu çalışmada uluslararası öğrencilerin ve öğretmen adaylarının insan hakları ve hak ihlallerine yönelik algılarını ortaya koymak amacı doğrultusunda olgubilim deseni tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda herhangi bir genelleme kaygısı güdülmemektedir. Amaç bir konunun derinlemesine incelenmesi olduğundan örneklemin büyüklüğünden çok niteliğine önem verilmektedir (Baltacı, 2018, s.237; Kınca, 2013, s.64). Araştırmanın çalışma grubunu Yozgat Bozok Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmen adaylarından 10 gönüllü katılımcı ve TÖMER’de eğitim alan 12 uluslararası öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini belirlerken “araştırmanın amacına en uygun kişilerin seçimi konusunda araştırmacının kendi yargısını kullandığı bir yöntem” (Balci, 2005, s.91) olan amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örneklemede katılımcı veya çalışma materyalinin sahip olması gereken bir dizi ölçüt önceden belirlenir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.122). Bu çalışmada katılımcı seçiminde göz önünde bulundurulmuş ölçütler şunlardır: Öğretmen adayları için Eğitim Fakültesi 4. sınıfta öğrenim görüyor olmak, araştırmaya katılmaya istekli olmak, İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi dersi almış/ alıyor olmak. Uluslararası öğrenciler için araştırmaya katılmaya istekli olmak ve A2 düzeyi Türkçe biliyor olmak. Araştırmaya katılan uluslararası öğrencilerin geldiği ülkeler Nijer, Sudan, Fas, Mali, Türkistan ve Azerbaycan’dır. Çalışmada yabancı uyruklu öğrenciler U1, U2 şeklinde, Türk öğrenciler ise T1, T2

şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların özellikleri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Ülke	Kod	Cinsiyet	Yaş	Ülke
U1	Kadın	23	Türkmenistan	T1	Kadın	25	Türkiye
U2	Erkek	23	Nijerya	T2	Erkek	23	Türkiye
U3	Erkek	24	Sudan	T3	Kadın	24	Türkiye
U4	Erkek	22	Türkmenistan	T4	Kadın	22	Türkiye
U5	Erkek	25	Fas	T5	Kadın	22	Türkiye
U6	Erkek	22	Sudan	T6	Kadın	22	Türkiye
U7	Kadın	26	Kazakistan	T7	Erkek	25	Türkiye
U8	Kadın	24	Mali	T8	Kadın	22	Türkiye
U9	Erkek	24	Azerbaycan	T9	Kadın	23	Türkiye
U10	Kadın	22	Türkmenistan	T10	Erkek	22	Türkiye
U11	Kadın	23	Türkmenistan				
U12	Erkek	23	Mali				

Veri Toplama Yöntem ve Araçları

Gözlem, görüşme ve doküman analizi nitel araştırmalarda en sık kullanılan veri toplama yöntemleridir. Bu yöntemler, araştırma konusunda katılımcıların bakış açılarını, bu bakış açılarının oluşma sürecini ve bu süreci etkileyen sosyal yapıyı ortaya koymayı sağlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.41). Bu araştırmada görüşme ve doküman analizi yöntemi kullanılarak katılımcı görüşleri hem sözlü hem de görsel/yazılı olarak alınmıştır. Görsel/yazılı görüşlerin alınması için katılımcıların insan hakları ile ilgili afiş tasarımları sağlanmıştır. Afişler araştırmanın dokümanını oluşturmuştur. Ayrıca araştırmanın verileri katılımcılar ile yüz yüze yapılan görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmede veri toplamak üzere araştırmacılar tarafından yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunun geçerliğini sağlamak üzere sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman olan iki öğretim üyesinin görüşleri alınarak forma son hali verilmiştir. Formun son hali kullanılarak katılımcılar dışında 8 öğrenci ile pilot görüşme yapılmış, sorularda anlaşılmayan her hangi bir durum olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular şunlardır:

1. İnsan hakları deyince aklınıza gelen haklar nedir?
2. Günümüzde en sık ihlal edilen insan hakları sizce nelerdir?
3. Size göre insan haklarının ihlal edilmesinin sebepleri nelerdir?
4. İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi için neler önerirsiniz?

Uygulama süreci

- İnsan hakları ile ilgili literatür araştırmacılar tarafından incelenmiştir.

Uygulama takvimi kesinleştirilmiş ve araştırmaya katılacak öğrenci grubu belirlenmiştir.

- Araştırma için Yozgat Bozok Üniversitesi'nden Etik Kurul Onayı alınmıştır.
- Uluslararası öğrenci grubu, sosyal bilgiler öğretmen adayı grubu bir araya getirilerek tanışma-kaynaşma etkinlikleri yapılmış ve proje tanıtımı gerçekleştirilmiştir.
- Çalışma grubuna gerekli malzemeler verilerek bireysel olarak insan hakları afişi hazırlamaları sağlanmıştır.
- İnsan hakları ile ilgili olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu doğrultusunda katılımcılarla tek tek görüşmeler yapılmıştır.
- Uluslararası öğrenciler ile Türk öğretmen adaylarından gruplar oluşturularak birlikte afiş tasarımları sağlanmıştır. Tasarımlar, Eğitim Fakültesi bilgisayar laboratuvarında web2.0 uygulamaları kullanılarak yapılmış ve e-sergi olarak paylaşılmıştır.
- Eğitim Fakültesinde insan hakları konulu atölye çalışması gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada görüşme sonucu toplanan verileri, düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunmak amacıyla betimsel analiz gerçekleştirilmiştir. Betimsel analizde veriler açık ve anlaşılır biçimde betimlenir ve önceden araştırmacı tarafından belirlenen temalar çerçevesinde özetlenir, açıklanır ve yorumlanır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 238). Bu araştırmada betimsel analiz yaklaşımı kapsamında takip edilen aşamalar şunlardır:

- Araştırma sorularında hareketle verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenmiştir. Belirlenen temalar: Önemli görülen insan hakları, en sık ihlal edilen insan hakları, insan haklarının ihlalini oluşturan sebepler, hak ihlallerinin önlenmesi için getirilen öneriler, afişlerdeki haklar şeklindedir.
- Belirlenen temalara göre veriler anlamlı bir bütünler haline getirilmiştir. Ayrıca bulguları desteklemek üzere kullanılacak olan doğrudan alıntılar da seçilmiştir.
- Bulgular düzenlenerek tanımlanmış ve yorumlanmıştır.

Geçerlik nitel araştırmayı bilimsel yapan bir özelliktir. Nitel araştırmada geçerlik araştırmacının araştırdığı durumu veya olguyu olabildiğince yansız resmetmesi anlamındadır. Bunu yapabilmek için araştırmacı çeşitleme, katılımcı teyidi gibi

önlemlere başvurabilir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.270). Bu araştırmada geçerlik sağlamak üzere araştırma kapsamındaki uygulamalar ve görüşmeler için gerekli etik kurul izni alınmıştır. Katılımcılar yapılacak uygulamalar, görüşme kayıtlarının saklanması ve sadece bilimsel çalışmada kullanılması hakkında bilgilendirilmiştir. Görüşmeler her katılımcı ile tek tek ve yüz yüze yapılmıştır. Yapılan görüşme sırasında yönlendirici ifadeler kullanılmamıştır. Görüşme sırasında alınan ses kaydı yazıya geçirildikten sonra katılımcının okuması, onaylaması sağlanmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2018, s.270) göre görüşme yapılan katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılara yer vermek ve bunlardan yola çıkarak sonuçları açıklamak geçerlik için önemlidir. Bu kapsamda araştırmanın bulguları açıklanırken katılımcı görüşleri, doğrudan alıntı örnekleri ile verilmiştir.

Nitel araştırmanın güvenilirliği için görüşme yoluyla elde edilecek veriler ve bunların analizi ile ilgili olarak araştırmacılar arasında oluşabilecek farklılıkların en aza indirilmesi beklenir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.273). Bu kapsamda araştırmanın verileri bir araştırmacı ve bir sosyal bilgiler eğitimi uzmanı tarafından birbirinden bağımsız olarak kodlanmış, kodlardaki görüş birliği ve görüş ayrılığı incelenmiştir. Miles ve Huberman'ın (1994) nitel çalışmalar için kullanılan güvenilirlik katsayısı formülü (güvenirlik = görüş birliği / (görüş birliği + görüş ayrılığı)x100) ile kodlayıcılar arası görüş birliği %96.75 olarak hesaplanmıştır.

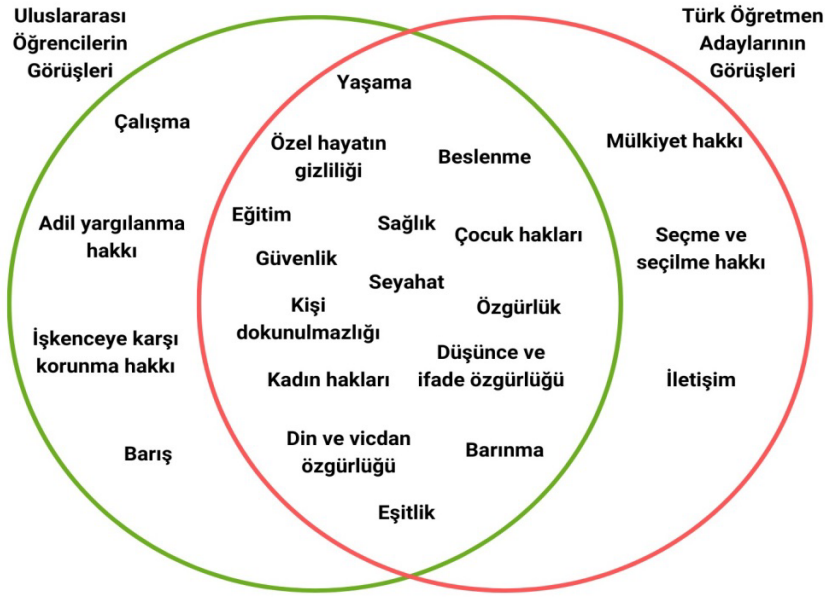
Bulgular

Bu bölümde yarı yapılandırılmış görüşmeler ve afişlerden elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda ulaşılan araştırma bulgularına ve katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Verilerin analizi kapsamında beş tema oluşturulmuştur. Bu temalar şu şekildedir:

- Katılımcıların en önemli bulduğu haklar
- Günümüzde en sık ihlal edilen insan hakları
- İnsan haklarının ihlal edilmesinin sebepleri
- İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi için öneriler
- İnsan hakları afişlerinde vurgulanan haklar

Katılımcıların En Önemli Bulduğu Haklar

Katılımcılarla, "İnsan hakları deyince aklınıza gelen ilk beş hak nedir?" sorusu sorulmuştur. Bu doğrultuda ortaya çıkan haklar Şekil 1'de sunulmuştur.

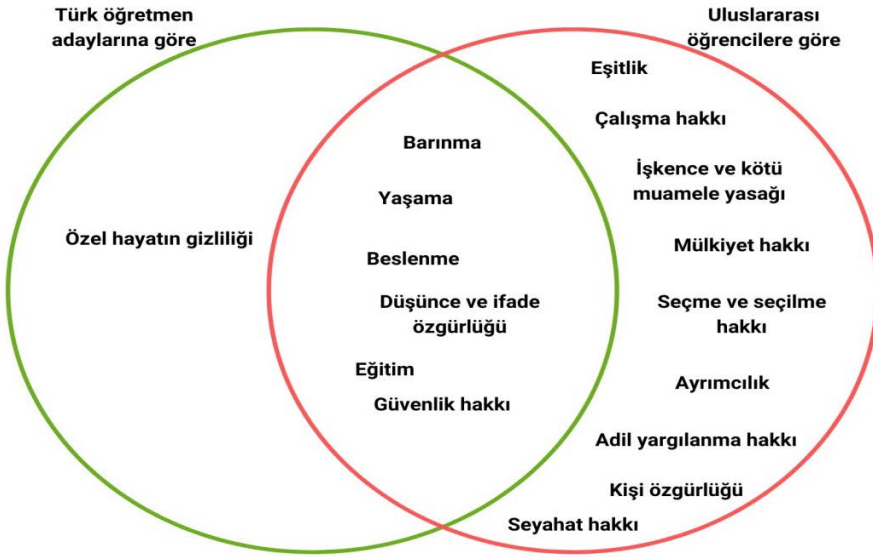

Şekil 1. Katılımcılara göre öncelikli haklar

Şekil 1 incelendiğinde katılımcıların “insan hakları” kavramı ifade edildiğinde aklına ilk gelen hakların temel haklar olduğu görülmektedir. Katılımcıların en sık ifade ettiği haklar yaşama hakkı, barınma, eğitim, sağlık hakkı, düşünme ve ifade özgürlüğü olmuştur. Türk öğretmen adayları ile uluslararası öğrencilerin ifade ettikleri hakların pek çoğunun benzer olduğu belirlenmiştir. Ancak öğretmen adayları, uluslararası öğrencilerden farklı olarak seçme ve seçilme, mülkiyet hakkı ve haberleşme hürriyetini de vurgulamışlardır. Uluslararası öğrenciler ise öğretmen adaylarından farklı olarak çalışma hürriyeti, adil yargılanma hakkı, işkenceye karşı korunma hakkı ve barış hakkını ilk akla gelen haklar olarak ifade etmişlerdir.

Günümüzde En Sık İhlal Edilen İnsan Hakları

Katılımcılara, “Günümüzde en sık ihlal edilen insan hakları sizce nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Bu doğrultuda belirlenen haklar Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. En sık ihlal edilen haklar

Şekil 2 incelendiğinde katılımcıların, günümüzde pek çok hakkın (Beslenme, özel mülkiyet hakkı, çalışma hakkı, işkence ve kötü muamele, adil yargılanma, seçme ve seçilme hakkı, barınma, seyahat hakkı, eğitim hakkı) ihlal edildiği görüşünde oldukları görülmektedir. Öğretmen adaylarına göre günümüzde en sık ihlal edilen haklar yaşama, düşünce ve ifade özgürlüğü, özel hayatın gizliliği ve güvenlik haklarıdır. Uluslararası öğrenciler ise en sık ihlal edilen hakların eşitlik, ayrımcılık yasağı, kişi özgürlüğü olduğu görüşündedirler. Konuya ilişkin katılımcıların örnek ifadeleri aşağıda sunulmuştur:

U1: *Türkler siyahi arkadaşlarımızı görünce onlara kötü davranıp gülmeye başlıyorlar.*

U4: *Çalışma hakkının ihlal edildiğini düşünüyorum.*

U5: *İfade özgürlüğüne yapılan müdahaleler, adil yargılanma hakkının zedelenmesi, toplumsal eşitsizlikler ve ayrımcılık, işkence ve kötü muamele, mültecilerin haklarına saygısızlık gibi durumlar ön plana çıkabilir. Ancak bu değerlendirme zamanla değişebilir ve coğrafyaya göre farklılık gösterebilir.*

U10: *Eğitim hakkıdır. Eğitimin özgür olmasını istiyorum. Bizim ülkelerde üniversitelerde okuyan insan çok nadirdir. Eğitimin ucuz olmasını istiyorum.*

U11: *Ön yargıların çok fazla olması. Örneğin Türkiye de katıldığım etkinliklerde hakkımda yanlış düşüncelerle karşılaşıyorum.*

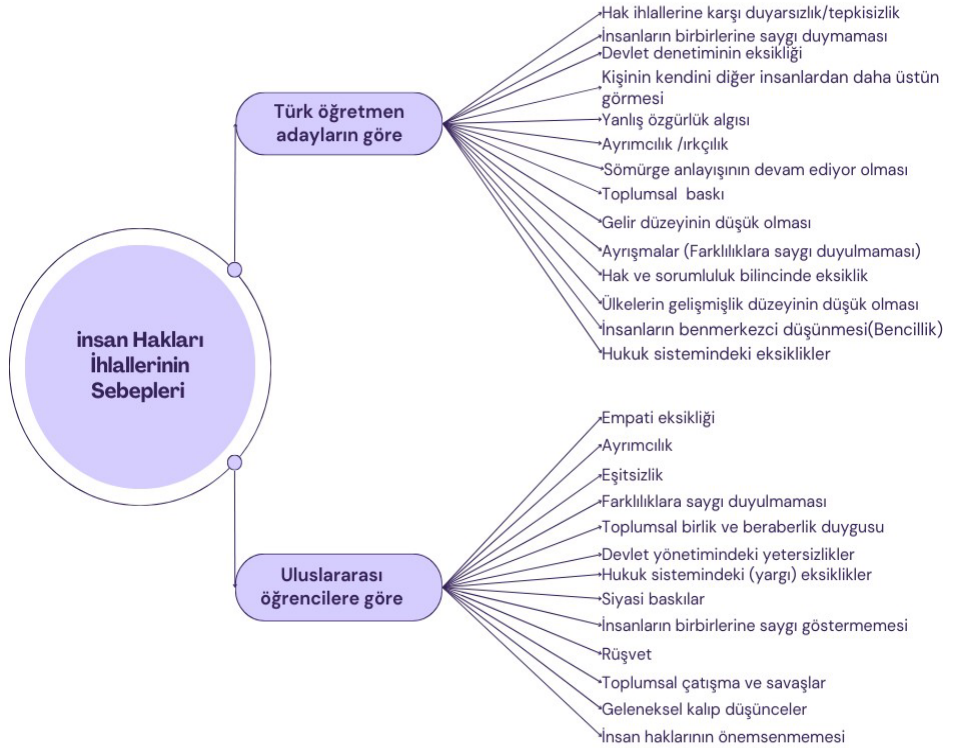
T1: Komşu devletlerde yaşanan savaş ve çatışmalar, ülkemizde yaşanan şiddet olaylarını göz önünde bulundurursak en sık ihlal edilen hak bence kişilerin yaşama hakkıdır.

T4: Yaşama hakkı ve düşünce özgürlüğü haklarının ihlal edildiğini düşünmekteyim.

T5:Günümüzde en çok yaşama hakkı ihlal ediliyor. Ayrıca telefonlar, sosyal medya vb. gelişmeler de özel hayatın gizliliği hakkının sıklıkla ihlal edilmesine sebep oluyor.

İnsan Haklarının İhlal Edilmesinin Sebepleri

Katılımcılara, “Size göre insan hakları ihlallerinin sebepleri nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Bu doğrultuda belirlenen sebepler Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3. İnsan hakları ihlallerinin sebepleri

Şekil 3 incelendiğinde katılımcıların insan hakları ihlallerinin temel sebeplerini, bireysel hak ve sorumluluk bilincinin yetersizliğine dayalı davranışlar ve değer

algısı ile ilişkilendirildikleri görülmüştür. Örneğin insanların birbirine saygı duymaması, farklılıklara saygı duyulmaması, bencillik, kendini üstün görme, ayrımcılık, hak ihlallerine karşı duyarsızlık/tepkisizlik, kalıp yargılar, toplumsal baskı, empati eksikliği gibi sebepler bu kapsamda dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra yönetimden yani devletten kaynaklı sebepler olarak da rüşvet, siyasi baskılar, eşitsizlik, hukuk sistemindeki eksiklikler, savaş ve çatışmalar, insan haklarının yeterince önemsenmemesi, ekonomik yetersizlik, ülkelerin gelişmişlik düzeyinin düşük olması, dünyada sömürge anlayışının devam ediyor olması gibi sorunlar ifade edilmiştir. Katılımcı ifadelerinden örnekler aşağıda sunulmuştur:

T1: *Irkların ve dinlerin üstün olma düşüncesini en temel sebep olarak görüyorum. Çünkü günümüzde çatışmalar hep farklılık temelli, kişiler seçemediği özellikler yüzünden yargılanıyor, ötekileştiriliyor ve hatta öldürülüyor. Ülkelerin daha fazla toprağa daha iyi konuma sahip olma isteği de ihlaller için sebep olabiliyor. Yürüttükleri politikalar ile himaye adı altında sömürge ve yine içinde barındırdığı zulümler ile kişilerin hakları ihlal ediliyor.*

T4: *Çeşitli alanlardaki normlar sebebiyle baskı hissetme olduğunu düşünüyorum. Bunun dışında insanlar yapılan ihlallere sessiz kalmaktadırlar.*

T7: *Devletin yeterince denetim yapmadığını düşünüyorum ve yeterince bu ihlallerin adaletli şekilde yargılanma süreci gerçekleşmediği için insanlar rahat hareket ediyorlar. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri de ne kadar düşüğe bu ihlaller de doğru orantı göstermektedir.*

T9: *İnsanların açgözlülüğü ve bencilliğinden kaynaklı insan hakları ihlal edilmektedir. İnsanların birbirlerine saygıları olmadığından özgür olmayı başkalarının sınırlarını düşünmeden ihlal etme hakkı olarak görüyorlar. Toplumsal ya da bireysel olarak bizlere düşen görevleri de tam olarak yapmıyoruz.*

U2: *İnsanlar fiziksel ve kişisel farklılıklara saygı duymuyorlar bu yüzden insan hakları ihlal ediliyor.*

U4: *Rüşvette insan haklarının çiğnendiğinde göz ardı ediliyor.*

U5: *Fas'taki insan haklarının temel sebepleri arasında siyasi baskılar, ifade özgürlüğüne getirilen sınırlamalar ve yetersiz yargı sistemi bulunmaktadır. Ayrıca toplumsal gerginlikler ve ekonomik eşitsizlikler de bu ihlalleri etkileyen faktörler arasında yer alabilir.*

U10: *En başta hükümet yönetiminden kaynaklı. Bireylere sunulan imkanlar kısıtlı olabilmektedir. Bu durum insanların kendilerini açıklamasında ve çevreye açılmalarına engel olabilmektedir. Bu da sebeplerin en temelini oluşturuyor diyebilirim ve diğer ihlallere de zemin hazırlayabilmektedir.*

U11: *Ülkelerin liderleri memleketleri yönetemiyor. Kız çocuklarının eğitim hakları geleneksel düşünceye sahip oldukları için ellerinden alınıyor. Evlenip çocuklarına bakmaları, yemek yapmaları isteniyor.*

U8: *İnsanların sınır dışı edilmesi, insanlar arasında eşitsizlik, bütün insanların aynı bakış açısına sahip olması isteği, savaş, farkedilirlere saygısızlık ihlalin sebepleridir diyebilirim.*

İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi için öneriler

Katılımcılara, “İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi için neler önerirsiniz?” sorusu sorulmuştur. Bu doğrultuda belirlenen öneriler Şekil 4’te sunulmuştur.

Şekil 4. İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi için öneriler

Şekil 4’e göre ihlallerin önlenmesi için katılımcıların en sık tekrar ettiği ve vurguladığı öneri eğitim olmuştur. Örgün eğitimde insan hakları eğitimine daha fazla önem verilmesi, yaygın eğitimle bilinçlendirme çalışmalarının sürekliliğinin sağlanması ve aile eğitimi bu kapsamda yapılması gerekenler olarak belirlenmiştir. Farklılıklara saygı, hoşgörü ortamı oluşturmak, değer eğitimi, eşitlik düşüncesinin yaygınlaştırılması, hak ihlallerine yönelik farkındalık oluşturmak, çokkültürlülük algısı geliştirmek, öğretim programlarının insan hakları eğitimi açısından gözden geçirilmesi, toplumsal kurallara uygun davranılmasını sağlamak gibi katılımcı önerileri doğrudan ya da dolaylı olarak insan hakları eğitiminin düzenlenmesi ile ilişkilidir. Eğitim ile ilgili önerilerin yanı sıra yönetim/devletin müdahalesini

gerektiren öneriler olarak devlet denetiminin artırılması, yaptırım/cezaların daha etkili hale getirilmesi, konuya ilişkin projelerin geliştirilmesi gibi öneriler de getirilmiştir. Katılımcı ifadelerinden örnekler aşağıda sunulmuştur:

U12: *İnsanlar haklarını savunmalı. Kendileri için mücadele etmeli. Toplumsal projeler desteklenmeli. Hükümet değişikliği şarttır. Hükümet seçimlerinde özgürce istedikleri odayı seçmelidir.*

U11: *Çeşitli toplumsal projeler yapılabilir. Anne ve babalar kendilerini geliştirilebilir. Ülke liderleri insan haklarına önem veren kişilerden seçilmelidir. İnsanlar daha duyarlı olmalıdır.*

U9: *İnsanlar birbirlerine daha yapıcı olmalıdır. Hükümet baskıcı tutumundan vazgeçmeli. Toplumsal olarak bireylerin ifade özgürlüğünün sağlanabileceği ortamlar oluşturulmalı. Toplum eğitici çalışmalar yapılmalı.*

U7: *Halkın bilinçlendirilmesi gerekir. Herkesin insan haklarına saygı duyması gerekir. İnsan haklarına önem verilmeli. Televizyonlarda da insanlar bilinçlendirilmelidir.*

U5: *Hak ihlallerini önlemek için güçlü hukukun üstünlüğü, bağımsız yargılama, şeffaf ve hesap verebilir yönetim, eğitim ve toplumsal farkındalık gibi etkili önlemler alınmalıdır.*

U2: *İki farklı dindeki insanlar bir arada yaşayabilmeli ve saygı duymayı bilmelidir. Kimse kimsenin yaşam tarzına karışmamalı.*

T10: *Bu ihlalde bulunan ülkelerin öncelikle uluslararası mahkemelerde yargılanmaları gerekmektedir. Tüm ülkeler sessiz kalmamalıdır. Her insan üzerine düşen görevi yerine getirmelidir. Diğer taraftan insanlar bilinçlendirilmelidir. Ülkeler daha fazla gerekirse yaptırım uygulamalıdır.*

T7: *Eğitim öncelikli hedeflerimiz arasında olmalıdır. Küçük yaşta başlayarak halk eğitim merkezlerinde, panel ve seminer gibi etkinlikler düzenlenerek duyarlılık kazandırılmalıdır. İnsan haklarının ihlali sonucunda adaletli davranılmalı gerekli cezalar uygulanmalıdır. Eksik kaldığımı düşündüğüm için daha fazla kanun çıkartılmalıdır.*

T4: *Değerler eğitimine önem verilmeli, aileler bu konuda bilinçlendirilmeli, haksızlıklar karşısında neler yapılabileceği gösterilmeli.*

T2: *En önemli önlem bireylerde farkındalık oluşturmak. Eğitim en temel kademesi olan okul öncesinden itibaren çocuklara farkındalık yaratmak. Kök değerleri kazandırmak ve bunu yaparken ailelere yönelik eğitimler gerçekleştirmek.*

İnsan Hakları Afişlerinde Vurgulanan Haklar

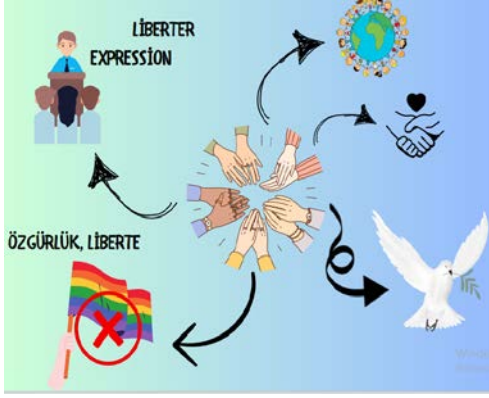
Katılımcılardan heterojen olarak oluşturulmuş grupların insan haklarına ilişkin afiş tasarımları sağlanmıştır. Katılımcıların hazırladıkları afişlerde vurgulanan insan hakları Şekil 5’te sunulmuştur.

Şekil 5. Afişlerdeki insan hakları

Katılımcıların tasarladıkları afişler:

Sonuç Tartışma ve Öneriler

İnsan haklarına sahip olmanın tek şartı insan olmak olmasına rağmen insan hakları tarihi, hak ihlalleri ile mücadelelerin tarihi olmuştur. Bu mücadeleler ve toplumsal değişme ve gelişmeye bağlı olarak insan haklarının evrensellik, mutlaklık, dokunulmazlık, devredilmezlik, vazgeçilmezlik gibi özellikleri tüm dünyada genel kabul görmüştür.

Öğretmen adayları ve uluslararası öğrencilerin insan haklarına yönelik görüşlerinin ortaya konması ve karşılaştırılması amacıyla yapılan bu araştırmanın sonuçlarına göre tüm katılımcıların öncelikle önem verdikleri haklar konusunda ortak görüşlerinin yaşama, sağlık, eğitim, barınma hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, beslenme hakkı, özel hayatın gizliliği, kişi dokunulmazlığı gibi haklar olduğu belirlenmiştir. Katılımcı grupların görüşleri karşılaştırıldığında öğretmen adayları, uluslararası öğrencilerden farklı olarak seçme ve seçilme, mülkiyet hakkı ve haberleşme hürriyetini, uluslararası öğrenciler ise çalışma hürriyeti, adil yargılanma hakkı, işkenceye karşı korunma hakkı ve barış hakkını ilk akla gelen haklar olarak ifade etmişlerdir. Uluslararası Af Örgütü (2019) tarafından Türkiye genelinde 28 ilde yapılan araştırma sonuçları bu bulgu ile benzerlikler göstermektedir. İnsan hakları algısı araştırması sonuçlarına göre de insan hakları denince katılımcıların aklına ilk gelen haklar yaşam hakkı, ifade özgürlüğü ve adil yargılanma olmuştur.

Araştırmaya katılan uluslararası öğrencilerin çoğunluğu Afrika ülkelerinden gelmiştir. Bu ülkeler genellikle siyasi istikrarsızlıkların ve çatışmaların yaşandığı gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu ülkelerdir. Örneğin Sudan, 1956 yılında İngiliz himayesinden çıkarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlığın kazanılmasından sonra Sudan'da sürekli iç savaşlar yaşanmıştır. Bu durum hakların kullanımını olumsuz etkilemiş, pek çok hak ihlalinin yaşanmasına sebep olmuştur (Orallı & Karakaya, 2023, s.1448). Katılımcı görüşleri bu kapsamda değerlendirildiğinde uluslararası öğrencilerin özellikle adil yargılanma hakkı, işkenceye karşı korunma

hakkı ve barış hakkını ifade etmeleri dikkate değer bulunmuştur. Dersso (2022, s.32) tarafından yapılan çalışmada Afrika'nın çoğu ülkesinde sosyo-ekonomik haklara erişimde ciddi sorunlar yaşandığı ifade edilmiştir. Afrika devletlerinin sosyal ve ekonomi politikalarındaki büyük boşluklar ve bunun sonucunda doğan yatırım eksikliği, küresel ekonomik sistemin Afrika ülkelerine dayatılması, sömürgecilik ve apartheid mirasının sürdürülmesi gibi nedenlerle insanlar sağlık hizmetlerine, sosyal güvenliğe, suya, sanityasyona, eğitime, sürdürülebilir istihdama ve barınmaya yeterince erişememektedir.

İnsan hakları, her hangi bir kişi veya devlet tarafından bahşedilmemiş olup bireylerin yalnızca insan olarak doğmalarından dolayı kendiliğinden sahip oldukları, hiçbir suretle vazgeçilmez devredilmez ve dokunulamaz olan haklardır. Bu haklar insanca bir hayat sürmeyi sağlayan; bireyleri, devlete ve diğer insanlara karşı koruyan haklardır (Karagözoğlu, 2023, s.164). Birey, yasalar doğrultusunda kendi iradesi ile haklarını kullanabilir ve herhangi bir kişi, kurum/kuruluş tarafından haklarından vazgeçmeye zorlanamaz. Hukuk devletinde haklar anayasa ile güvence altına alınmıştır. Ancak geçmişten günümüze yapılan hak mücadelesine, anlaşma, sözleşme, bildirge ve anayasalara rağmen günümüzde dünyanın hemen hemen her bölgesinde insan hakları ihlalleri yaşanmaktadır.

Yapılan çalışmada katılımcılar, günümüzde pek çok hakkın (beslenme, özel mülkiyet hakkı, çalışma hakkı, işkence ve kötü muamele, adil yargılanma, seçme ve seçilme hakkı, barınma, seyahat hakkı, eğitim hakkı vb.) ihlal edildiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre günümüzde en sık ihlal edilen haklar yaşama, düşünce ve ifade özgürlüğü, özel hayatın gizliliği ve güvenlik haklarıdır. Uluslararası öğrenciler ise en sık ihlal edilen hakların eşitlik, ayrımcılık yasağı, kişi özgürlüğü, çalışma hakkı olduğu görüşündedirler. Yabancıların, göçmenlerin ve uluslararası öğrencilerin, buldukları ülkede çalışma haklarını kullanabilmeleri için ülke yönetimince belirlenmiş bazı yükümlülükleri yerine getirmeleri veya belli başlı bazı özelliklere sahip olmaları gerekmektedir (Şen, 2014, s.145). Uluslararası öğrencilerin de Türkiye'de çalışabilmeleri belli şartlara bağlı olduğundan bu durumun katılımcılar tarafından bir hak ihlali olarak görülmüş olabileceği düşünülebilir. Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi hayatımızı olumlu yönde etkilerken özellikle kişisel verilerin korunması konusunda bazı sorunların yaşanmasına özel hayatın gizliliği hakkının ihlaline yol açabilmektedir. Özel hayat kapsamında bulunan kişisel veriler aile ile ilgili bilgiler, fotoğraflar, sağlık bilgileri, mektuplar, kişiye özel numara veya şifreler, mal varlığı vb. bilgilerdir (Korkmaz, 2014, s.99). Anayasanın 20. maddesine göre; “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir.” Çelebi (2021) tarafından yapılan Türkçe, Matematik ve Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik öğretmen adaylarının insan hakları algısının incelendiği çalışmada da öğretmen adaylarının din ve vicdan özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü, çocuk ve kadın haklarının ihlal edildiği

görüşünde oldukları belirlenmiştir. Uluslararası Af Örgütü (2019) tarafından yapılan araştırmada da toplumun % 82,1'i temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğini ve katılımcıların yarısından fazlası da kişilerin haklarını eşit olarak kullanmadığını ifade etmişlerdir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan hak ihlallerinin sebepleri konusunda, katılımcıların çoğunluğu tarafından insanlarda hak ve sorumluluk bilincinin yetersizliği en fazla dile getirilen ihlal sebebi olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte insanların birbirine saygı duymaması, farklılıklara saygı duyulmaması, bencillik, kendini üstün görme, ayrımcılık, hak ihlallerine karşı duyarsızlık/tepkisizlik, kalıp yargılar, toplumsal baskı, denetim eksikliği, empati eksikliği hak ihlallerinin sıklıkla yaşanmasında temel sebepler olarak ifade edilmiştir. Uluslararası öğrencilerin konuya ilişkin görüşlerine bakıldığında yine katılımcıların geldikleri ülkelerde yaşanan sıkıntıların insan hakları ihlallerine yönelik bakış açılarına yansıdığı görülmektedir. Uluslararası öğrencilerin görüşlerindeki hak ihlallerinin sebepleri arasında ifade edilen devlet yönetimindeki yetersizlikler, rüşvet, siyasi baskılar, toplumsal birlik ve beraberlik duygusunun yetersizliği, eşitsizlik, hukuk sistemindeki eksiklikler, savaş ve çatışmalar, insan haklarının yeterince önemsenmemesi, ekonomik yetersizlik gibi sebepler dikkat çekicidir. Çelebi (2021) tarafından yapılan çalışmada da öğretmen adayları hak ihlallerinin hukuk sistemindeki eksiklikler, siyasi, dini, etnik sorunlar, savaş, terör, sömürgecilik, bilinçsizlik, bencillik, yoksulluk gibi nedenlerden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Uluslararası Af Örgütü (2019) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında da ihlal sebepleri devlet ve hukuk sistemi ile ilişkilendirilmiş olup katılımcılar yasaların yetersiz olması, vatandaşların ihlallere yönelik duyarsızlığı ve adalet/yargı alanındaki eksiklikler olarak ifade edilmiştir. Hamelink'e (2012, s.253) göre dünyada ne zaman masum siviller öldürülse, işkenceye maruz kalsa bu genellikle diğer masum sivillerin aktif katılımı olmasa da sessiz rızasıyla gerçekleşir.

Araştırmanın dördüncü alt problemine yönelik alınan katılımcı görüşlerinin analiz sonuçlarına göre hak ihlallerinin önlenmesi için öğretmen adayları ve uluslararası öğrencilerin benzer nitelikte önerilerde buldukları belirlenmiştir. Bu kapsamda en sık tekrar edilen ve vurgulanan öneri eğitim olmuştur. Farklılıklara saygı, hoşgörü ortamı oluşturmak, değer eğitimi, eşitlik düşüncesinin yaygınlaştırılması, hak ihlallerine yönelik farkındalık oluşturmak, çokkültürlülük algısı geliştirmek, öğretim programlarının insan hakları eğitimi açısından gözden geçirilmesi, toplumsal kurallara uygun davranılmasını sağlamak gibi katılımcı önerileri doğrudan ya da dolaylı olarak insan hakları eğitiminin düzenlenmesi ile ilişkilendirilmiştir. Katılımcılar tarafından örgün eğitim sırasında insan hakları eğitimine daha fazla önem verilmesi, öğretim programlarının bu hak ve sorumluluk bilinci geliştirmesi yönünde düzenlenmesi gerektiği dile getirilmiştir. Ayrıca, yaygın eğitimle insan hakları bilinçlendirme çalışmalarının sürekliliğinin sağlanabileceği ve bu kapsamda medya araçlarının etkili bir şekilde kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Çocuk eğitiminin ailede başladığından hareketle anne ve babalar insan

hakları bilincine öncelikle sahip olması gereken bireyler olarak belirtilmiş ve ailelere insan hakları eğitimlerinin verilmesi önerilmiştir. İnsan hakları eğitimi yalnızca örgün eğitimle, okullarda yapılan eğitimle sınırlı olmayıp, evde, iletişim araçlarında, medyada, işyerinde kısaca tüm toplumsal yaşamın her anında ve her yerinde verilen hak ve sorumluluk eğitimine karşılık gelmektedir (Karaman Kepenekçi, 2003, s.4).

Toplumsal yaşamın düzenli işleyişinin temeli eğitimidir. İHEB ve diğer uluslararası belge ve anlaşmalara göre insan hakları eğitimi, bilginin paylaşılması, becerilerin kazandırılması ve topluma yönelik tutumların oluşturulması yoluyla evrensel bir insan hakları kültürü oluşturmayı amaçlayan eğitim, öğretim ve bilgilendirme olarak tanımlanabilir (Thenua, 2022, s.3731). İnsan hakları eğitimi, ailede başlayan, örgün eğitim kapsamında okullarda devam etmekle birlikte hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bu süreçte öğrencilere anayasalarda ve evrensel nitelikteki bildiri, belge ve sözleşmelerde yer alan hakların bilgisinin verilmesinin yanı sıra haklarının nasıl kullanabilecekleri, haklarının hangi durumlarda sınırlandırılabileceği, hak ihlali durumunda izlenebilecek hak arama yollarının etkili bir şekilde öğretilmesi bir zorunluluktur.

Eğitim ile ilgili önerilerin yanı sıra yönetim/devletin müdahalesini gerektiren öneriler olarak devlet denetiminin artırılması, yaptırım/cezaların daha etkili hale getirilmesi, konuya ilişkin projelerin geliştirilmesi gibi öneriler de getirilmiştir. Çelebi (2021) tarafından yapılan çalışmada da öğretmen adayları hak ihlallerini önlemek için kamusal alanda insan haklarını koruyucu kanunlar çıkarma ve uygulama, eşitlik ilkesine uygun davranma, çocuk ve aile eğitimleri gerçekleştirme, toplumu bilinçlendirme gibi düzenlemeler yapılmasının yanı sıra saygı, sevgi, empati gibi değerlerin önemine vurgu yapmışlardır.

Araştırma sonuçlarına göre afişlerde en sık tekrar edilen hak, ayrımcılık yasağı, eğitim, düşünce ve ifade özgürlüğü, kadın hakları ve seyahat hakkı olmuştur. Bunun yanı sıra, yaşama, sağlık, güvenlik hakkı, basın özgürlüğü afişlerde yer verilen haklar arasındadır. Ayrıca özgürlük, eşitlik, saygı gibi insan haklarına ilişkin temel değer ve ilkelerin de afişlerde vurgulandığı görülmüştür. İnsan hakları bilinci yalnızca kendi haklarını bilip sahip çıkmak değil, aynı zamanda bu haklara diğer insanların da aynı şekilde sahip olduğu gerçeğinden hareketle, başkalarının haklarına da saygı duymayı da içerir (Karaman Kepenekçi, 2003, s.4).

Bilgi çağı olarak adlandırılan 21. yüzyılda üçüncü, dördüncü kuşak haklardan söz edilirken ihlal edilen haklara baktığımızda en temel haklardan yaşama, eğitim, sağlık gibi hakların ihlal edildiği görüşleriyle karşılaşmak dikkat çeken bir durumdur. İhlallerin temel nedeni de öncelikli olarak hak ve sorumluluk bilincinin eksikliği olarak ifade edilmiştir. İnsan hakları bilincinin tüm toplumda geliştirilebilmesi için öncelikle anne-babaların bu bilince sahip olması gerektiği söylenebilir ve konuya ilişkin aile eğitimlerinin düzenlenmesi önerilebilir. Okul öncesi dönemden yükseköğretime kadar verilen insan hakları eğitimin etkililiğinin

arttırılması için kullanılan yöntem ve tekniklerin, ders materyallerinin gözden geçirilmesi gerektiği söylenebilir.

Uluslararası öğrencilerin en sık ifade ettikleri hak ve hak ihlallerinden birinin ayrımcılık yasağı olduğu ve eşitliğe vurgu yaptıklarından hareketle ülkemizde yaşayan farklı kültürden insanlara saygıyı geliştirmek üzere değer eğitimlerinin etkililiğinin arttırılması gerektiği söylenebilir. Özellikle okul öncesi eğitimden başlamak üzere farklı kültürlerin tanıtımına önem verilmeli farklılıkların zenginlik olduğu düşüncesi aşılmalıdır.

Yapılan bu araştırma sonuçlarına göre katılımcıların bilişsel açıdan insan hakları bilgisine sahip oldukları söylenebilir. Ancak insan haklarının kullanılabilmesi ve hak ihlali durumunda uygun şekillerde savunulabilmesi için öğrencilerin hakları kullanma ve savunma düzeylerinin incelenmesi, davranışa dönüştürme boyutunda insan hakları eğitimi konusunda deneysel çalışmaların yapılması önerilebilir.

Çatışma Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum ya da kişi ile çıkar çatışmasında bulunmadığını beyan etmektedir.

Etik Kurul Beyanı

Bu çalışma için Yozgat Bozok Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etik Kurulu'ndan (Karar No: 39/05ve 24.11.2022 tarihli) etik kurul onayı alınmıştır.

Kaynakça

- Acun, İ. (2019). Geçmişten günümüze insan hakları. İ. Acun (Ed.), *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi* (s.19-37) içinde. Pegem Akademi.
- Bağlı, M. T. (2013). Ara-disiplin olarak vatandaşlık ve insan hakları eğitimi: İlköğretim öğrencilerinin insan haklarına ilişkin görüşleri, *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 296-309.
- Balcı, A. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma*. Pegem Akademi.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Birleşmiş Milletler. (1948). İnsan hakları evrensel bildirgesi. <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>
- Çelebi, C. (2021). Öğretmen adaylarının insan haklarına ilişkin algıları. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Dersso, S. A. (2022). The future of human rights and the African human rights system. *Nordic Journal of Human Rights*, 40(1), 28-43, <https://doi.org/10.1080/18918131.2022.2079297>
- Duman, T., Karakaya, N., & Yavuz, N. (2003). *Vatandaşlık bilgisi*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Ersoy, A. F., Balbağ, N. L., & Gündoğan Bayır, Ö. (2017). İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersini öğretmenler ve öğrenciler nasıl algılıyor? *Sakarya University Journal of Education*, 7(1), 223-241. <https://doi.org/10.19126/suje.292757>
- Hamelink, C. J. (2012) Human rights. *Journal of International Communication*, 18(2), 245-

265. <https://doi.org/10.1080/13216597.1998.9751864>
- Hekimoğlu, M. M. (2003). İnsan haklarının tarihsel perspektif içerisindeki gelişimi. *Journal of Management and Economics Research*, 1 (1), 73-92.
- Izgar, G. (2017). İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ders kitabının yapılandırmacı yaklaşım açısından analizi. *İlköğretim Online*, 16 (2), 584-600. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.304720>
- Kaçar, H., & Kaçar, M. (2016). İlkokul dördüncü sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf insan hakları yurttaşlık ve demokrasi dersine ilişkin görüşleri. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(8), 182-196.
- Karagözoğlu, N. (2023). İnsan hakları ve demokrasi eğitimi. T. Çelikkaya (Ed.), *Teoriden pratiğe sosyal bilgiler öğretimi* (s.198-269) içinde. Pegem Akademi.
- Karaman Kepenekçi, Y. (2003). İlköğretimde insan hakları ve sorumluluk eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34(34), 280-299.
- Karatekin K., Meray Z., Sönmez Ö. F., & Kuş Z. (2012). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının insan hakları eğitimine yönelik tutumları. *Turkish Studies*, 7(4), 2193-2207. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3957>
- Kıncal, R. Y. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Nobel Yayıncılık.
- Korkmaz, A. (2014). İnsan hakları bağlamında özel hayatın gizliliği ve korunması. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 99-103. <https://doi.org/10.18493/kmusekad.97442>
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. John Wiley & Sons.
- Oğuz Haçat, S., & Demir, F. B. (2017). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersine ilişkin görüşleri. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 1-17.
- Orallı, L. E., & Karakaya, İ. (2023). Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında Birleşmiş Milletlerin rolü: Bağımsızlıktan bölünmeye Sudan örneği (1956 – 2011). *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(4), 1446-1465. <https://doi.org/10.21547/jss.1340153>
- Şen, M. (2014). İnsan hakları bağlamında çalışma hakkı. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 143-162. <https://doi.org/10.33433/maruhad.606923>
- Thenua, B. S. (2022). Human rights and human rights education: A sociological study of girl students enrolled in higher education. *International Journal of Health Sciences*, 6(4), 3729-3742. <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6nS4.9267>
- Torun, Y. (2010). İnsan hakları. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (16), 415-424.
- Uluslararası Af Örgütü. (2019). İnsan hakları algısı araştırması. <https://www.amnesty.org.tr/icerik/insan-haklari-algisi-arastirmasi-toplumun-82si-temel-hak-ve-ozgurluklerin-ihlal-edildigini-dusunuyor>
- Uztemur, S. (2019). İnsan hak ve özgürlükleri. İ. Acun (Ed.), *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi* (s.1-17) içinde. Pegem Akademi.
- Üstündağ, T. (1997). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin öğretiminde yaratıcı dramının erişkiye ve derse yönelik öğrenci tutumlarına etkisi*. (Tez No. 63891) [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2017). Yükseköğretimde uluslararasılaşma strateji belgesi 2018-2022. https://www.yok.gov.tr/Documents/AnaSayfa/Yuksekogretimde_Uluslararasılaşma_Strateji_Belgesi_2018_2022.pdf

Extended Abstract

Human rights are fundamental rights and freedoms inherent in all human beings, regardless of race, gender, nationality, ethnicity, language, religion or any other status. It will not be fully possible to protect human rights only through the unilateral efforts of the state. Therefore, effective mutual efforts of both the state and individuals are necessary. In this context, it is very important for individuals to have human rights awareness, that is, to know their rights, to respect other people's rights, to be aware of violations and to be able to defend their rights through democratic means. The rights awareness of people may vary depending on the environment they live in and the education they receive.

The economic, social and technological transformations that societies have experienced in recent years have affected many areas of life, including education. Education goes beyond school borders as well as country borders. Today, students are provided with opportunities to study in different countries. International students, who reflect the knowledge, culture and history of their home countries, both influence the people in the country where they study and are influenced by their behavior. Each individual reflects the characteristics of the family, the immediate environment and the country they live in. Although it is emphasized that human rights are universal, the human rights that each country accepts, defends, protects and attaches importance to may vary, and this situation may affect the knowledge, feelings and attitudes of citizens.

In this study, it was aimed to examine the views of foreign students studying in Turkey and Turkish teacher candidates on human rights. Phenomenology design was adopted within the scope of qualitative research. The study group consisted of 10 social studies teacher candidates studying at Yozgat Bozok University and 12 international students studying at TÖMER. The participants were determined by purposive sampling method on the basis of volunteerism. The criteria taken into consideration in the selection of participants are as follows: For teacher candidates, being a student in the 4th grade of the Faculty of Education, being willing to participate in the research, having taken or taking a Human Rights and Democracy Education course. For international students, being willing to participate in the research and knowing Turkish at A2 level. To collect data, participants were asked to design posters and semi-structured interviews were conducted. Descriptive analysis was performed on the data obtained. Five themes were created within the scope of data analysis. These themes are the rights that the participants find most important; the human rights that are most frequently violated today; the reasons for the violation of human rights; suggestions for preventing human rights violations; and the rights emphasized in human rights posters.

According to the results of the research, it was determined that the common views of all participants on the rights that come to mind first when human rights are mentioned are the rights to life, health, education, housing, freedom of thought and

expression, freedom of religion and conscience, freedom of travel, right to nutrition, right to privacy and inviolability of person. When the views of the participant groups are compared, teacher candidates, unlike international students, stated the right to vote and be elected, the right to property and freedom of communication, while international students stated the freedom to work, the right to a fair trial, the right to protection against torture and the right to peace as the first rights that come to mind.

Participants stated that many rights (such as nutrition, right to private property, right to work, torture and ill-treatment, fair trial, right to vote and be elected, right to housing, right to travel, right to education, etc.) are violated today. According to teacher candidates, the most frequently violated rights today are the rights to life, freedom of thought and expression, privacy and security. International students, on the other hand, think that the most frequently violated rights are equality, non-discrimination, personal freedom and the right to work.

When the participant views on the reasons for rights violations were analyzed, the view that people lack awareness of rights and responsibilities came to the fore. In addition, people's lack of respect for each other, lack of respect for differences, selfishness, self-righteousness, discrimination, insensitivity / indifference to rights violations, stereotypes, social pressure, lack of control, lack of empathy were expressed as the main reasons for frequent violations of rights. Inadequacies in state administration, bribery, political pressures, insufficient sense of social unity and solidarity, inequality, deficiencies in the legal system, wars and conflicts, insufficient attention to human rights, economic inadequacy were found to be remarkable among the reasons for rights violations in the views of international students.

The most frequently repeated and emphasized suggestion for preventing human rights violations was education. Participants stated that more emphasis should be placed on human rights education in formal education and that curricula should be designed to raise awareness of rights and responsibilities. It was also stated that non-formal education can ensure the continuity of human rights awareness-raising activities and that media tools should be used effectively in this context. In addition to suggestions related to education, there were also suggestions that require the intervention of the administration/state such as increasing state supervision, making sanctions/penalties more effective, and developing projects on the subject.

According to the results of the research, the most frequently repeated rights in posters are non-discrimination, education, freedom of thought and expression, women's rights and the right to travel. In addition, the right to life, health, security and freedom of the press are among the rights mentioned in posters. It was also observed that basic values and principles of human rights such as freedom, equality and respect were also emphasized in the posters.